

autem et aram in anteriori parte illud erat spatii quod gradus, cui cerei capitibus accensis adhxerebant, latitudo faciebat; ex aliis vero partibus sola interstitium palla erat. Arsit ergo ignis continue, nullusque illi ardendi finis, nisi cum materiæ sine fuit. Hæc interim sollicitudo hymnorum matutinalium somnum custodibus adimit; unusquisque se ad sua ministeria levat; alius aperire fores, pulsare cymbalum; alius libros extrahere, thura incendere. Ut autem cum thuribulo ad aram ventum est, ex illa cereorum multitudine nullus superesse videtur; vertit se per circuitus aræ custos, inspicit lineatim jacere cineres, sicut illorum fuerat ordinata compages. Excepit igitur admiratio admodum magna custodem, quod erant pællæ simbricæ cineribus involutæ, sed integræ. Cumque ad illas manus

A admovisset, reperit, ut viderat, ab omni læsione ignis alienas. Hæc denique ut potissimum facerent videntibus fidem, putavit fore opportunum, ita ut repererat, reservare. Peractis igitur psalmis matutinalibus, cum clero populus ad tam grande spectaculum invitatur. Tollunt ad hanc visionem manus omnes ad sidera, multiplices referunt gratias Conditori, qui facturam non despicit, qui miraculis hominibus innotescit, qui Secundinum de virtute in virtutem sic enitescere frequentissime facit. Confestim deinde civitatem omnem accersere; donec decenter ministrare, vicinis quoque tantam gloriam intimare mandatum est. Hæc vera beati viri virtus maximam dignitatem in civibus, maximum vicinis gaudium, longinquis etiam urbibus commodum maximum comparavit.

S. LUCII PAPÆ ET MARTYRIS

VITA

AUCTORE GUAIFERIO.

(Apud BOLLAND. *Acta sanctorum*, Martii tom. 1, die 4, pag. 304 ex ms. Casinensi.)

CAPUT PRIMUM.

Encomium martyrii. S. Lucii ortus, sancta juvenus.

1. Fortissima et præclara virtutum studia, quæ credentis ad commune compendium sacræ fidei documento formata sunt, alius cæлата et impressa in martyrum maxime cernimus armatura. Illuc enim labore, illuc constantia et in eum verticem animi se magnitudine contulerunt, unde facta eorum clarissima ubique gentium, ubique terrarum, præter oculos omnium sempiterna memoria præsentantur. Efficit hoc obstinata patientia exercitii, quæ non modo illis delicata et mollia non admovit, sed robur etiam lassandi manus cædentium, et vincendi omnem vim totius hostilitatis indulsit. Hos enim virtus Dei et sapientia Christus in illud suum frequentissimum et singulare famulitium ascivit: hoc lectum bellatorum genus novo militiæ sacramento inter prætorianos suæ curiæ milites consecravit: ut armati fortitudine animi, nudo corpore sub ictum venirent, nihil durum extimescerent, nihil difficile formidarent, nihil intolerandum putarent: omnia humana despiccerent, omnia graviter, omnia constanter, omnia splendidiæ factitarent: orbem denique ipsum non modo prælio, sed bello superarent. Porro hæc consecratio imperatoris æterni, et ad ejus gloriam (non tamen ut alicujus egeat) instituta est, et ad humanæ reipublicæ præsidium comparata: ne velut navem solidam et durabili materia fabrefactam, tenaci compage solidatam, variisque coloribus auroque distinctam, mobili clavo, firmis rudentibus, malo excelso, carchesio insigni, velis splendidibus, postremo omnibus armamentis et ad usum idoneis et ad contemplandum honestis, si eam nulli guber-

B natores regant, nulli remiges agant, facile cum hujusmodi instrumentis aut pelagus merget aut in scopulos tempestas allidet, ita per pulchram et eximiam hujusmodi creaturam, dilectum animal Conditori, imaginem Dei, similitudinem Redemptoris, orbis speculum, ætheris dignitatem, principatus et potestates hujus mundi, et spiritualia nequitæ in cælestibus, crebra, vehementi et usitata incursione perditum irent; si pro ea plures martyres divino magisterio minime dimicassent.

2. Sed adversus hujusmodi acies earumque manus, in potentes tyrannos, per urbes universas toto terrarum orbe diffusos, non multitudine militum, non numerositate legionum, non fulgentibus armis, non pecuniis infinitis; sed a duodecim tantum primariis, qui simul Imperatoris et Militis officia gererent, obvium est: qui se copiis exponerent, qui receptui signa dare nescirent, qui pugnam nullatenus detrectarent: nulla materiali armatura, ne levi quidem, quibus etiam baculo interdictum erat, insignes. Ex quibus nempe primariis Simon ille, longe omnium excellentissimus, omnium princeps, omnium antesignanus, cui, ex fidei soliditate et amoris affectu erga Dominum Salvatorem, Petrus est nomen impositum; in Urbe, ubi thronus, ubi dignitas terreni rutilabat imperii, suarum posuit castra virtutum: tantusque vir Deo plenus, in superando fuit, ut nemo post ipsum, vel sperare similem audeat, vel optare triumphum. Neque enim se digno negotio decertasset, si se cum aliis composuisset, qui vinci siue laude maxima et gloria potuissent. Ad ardua et difficilia Capitoliæ arcis ascendit, ut excusso Jove de solio, reliquos facilius demones alibi civitatum eadem

ruina sequeretur. Intentus igitur diligentissimo operi, disceptatores et arbitros ad suum arbitrium informavit, qui et ipsi monstra immania Crucifixi virtute subigerent, sordibus orbem terræ purgarent, malitiam perdomarent, qui iracundiam, invidiam; qui avaritiam, libidinem, omnesque pestes ab humanis mentibus cohiberent; nudi et ipsi, quibus nullum erat in re familiari præsidium, nullum sub cælo commodum divitiarum. Mutaturi equidem pontificio consulatum, præsulatu imperium, sacerdotio magistratum; præturam, præfecturam, ipsam denique senatoriam dignitatem et reliqua id genus officia in ecclesiasticam dignitatem: eorumque coruscantibus signis sic mundum subacturi, ut hodie omnes gentes, omnia regna, ipsum etiam imperium Romani sacerdotis decretis jussionibusque videas famulari.

5. At contra eos Romana potentia illa sua victricia, non solidis tamen successibus, signa movet: ferocioribus adversus illos animis, quam in quolibet hostes, vim suam intendit; ut venescos, ut patriæ proditores, ut in exitium publicum generatos, omni genere tormentorum aggreditur. Experitur in Petro crucem, in Clemente exsilium, in Marcello servitutem, catenam in Alexandro, gladium in Lucio. Et cum per totum orbem de familia Christi quosdam velut ruidas feras affligeret; quosdam ut truces et immansuetos occideret; in alios velut in aliquod morbidum ferrum dimitteret, alios ut portentuosos fœtus extingueret, alios ut monstruosos debilesque necaret; non a familiaribus, non a domesticis. nec a seipsa quidem immanem avertere potuit crudelitatem. Ecce hic Porphyrides Lucius, civis Romanus, pontifex maximus, de cuius triumphi titulo dies hodierna gloriatur, illius familiæ pollens nominis dignitate, quæ, ut Roma superesset, Carthaginensi et Numantino furori imo toti orbi, modum et finem imposuit; propter suam opportunam in Romano populo operam, sub Valeriano Cæsare capitali sententia necatus est.

4. Sed videtur operæ pretium ad posteritatis compendium seriatim evolvere, quod homo totius integritatis et magno natu, patricius, ingenio prudenti auctus, oratione limatus, juris peritorum eloquentissimus, eloquentium juris peritissimus, cuius majestas et amplitudo et dignitas sacerdotii cælum destinaverat, interdicturus sibi voluptatibus et vitiis, ab ineunte ætate totum se sacris moribus officiisque indulserit: quodque derelictos a pietate, a misericordia, ab humanitate, inveteratos etiam perfidiæ, a libidine et odii loris, non severitate austera, non emissionem diffusa, non gravitate tristissima, sed machinatione orationis variæ et vehementis, plene animi, plene spiritus, plene dulcedinis, plene veritatis, in arcem pacis, quietis et religionis eduxerit. Nec illud quoque alienum fore, quoniam modo in titulo Christianitatis cum Cæsare furibundo compositus, uti ancillari Romana et gentium jura videbantur, a litis intentione ad depulsionem, a depulsione ad statum abeundo, prudenter et

A splendida ratione et concertatione verborum ea locutus, quæ versantur in societate civili, in sensu communi, in natura, in moribus semper superior fuerit. In campum enim patentem, ubi spectatores Christum, principatus et potestates haberet, proposita illum præmia et animi magnitudo sustulerat: cui pro vallo et hostium statione dimicanti deprimi, inclinari, nec moveri quidem contigit, ut triumphum ex virtute nascentem ad cæleste imperium gratia maxima potitus, asportaret

B 3. Ad hanc igitur gloriam et nobilitatem expectandam exsecrandum id admodum ratus, quod perturbationum omnium fontem principumque persenserat; primum intemperantiæ monstro (quod scilicet est a recta mente, ab omni ratione defectio, ut hæc animus infectus, nec regi nec contineri potuerit) fores animi clausit admissa semel in mentis hospitium moderatrix virtutum et domina temperantia: appetitiones quidem, ut rectæ rationi parent, effecerat, utque frugi homo judicia sana servaret, omnia recta faceret, moderati, constantis et quieti animi esset; ne tabesceret molestiis, ne frangeretur timore, ne inani claritate gestiret, nec denique nisi cælesi desiderio arderet: quia cum se virtus in editissimo et eminentiori loco recepisset, unde vacare sibi totum, quod illustraverat, conspectum iret, bene usa viribus suis, pectus beati viri comitibus tantum liberum scilicet atque mirabile dedicavit ærarium: unde res bonæ, utiles et honestæ, justitia, continentia, prudentia, magnitudo animi, liberalitas, pietas, amicitia, spes, fides, caritas, cæteræque contrariæ vitiis virtutes expeti facile potuissent. Ita quidem divina providentia ei, qui jura, qui Urbem, qui vera sacra servaturus esset; qui in forum, qui in rostra, qui in curiam de Christo dicturus procederet, hujusmodi competere jussa sunt ornamenta. Humano igitur generi ut summæ divinitatis facturæ, imo ut Dei similitudini intentus, circumspicit largam ubique et assiduam mali materiam: alios egestate laboriosos, alios ambitione sollicitos, alios torpentes desidia, alios sordidatos luxuria; hos impatientia concuti, illos sævitia inflari; quosdam iracundia, furore, crudelitate quosdam insanire; adversus quos miserandos affectus vir bonus operam et robur pectoris experitur, et secundum Apostolum (*I Cor. ix, 20*) omnibus omnia factus, quod referret omnium, unicuique omnium gerit; et modum præstat unicuique, indulgentiam tanquam fratri, venerationem tanquam parenti, cultum tanquam superiori; hujus miseretur, illi moderatur; huic succurrit, hunc instruit; omnibus autem inter tot errores dies noctesque malæ mentis laborantibus, ad beate æternæque vivendum, tutissimum quoque et celeberrimum in hac vita iter ostendit.

CAPUT II.

Adhortatio S. Lucii de rerum terrenarum despectu et imitatione Christi et virtutum acquisitione.

6. Lubrica sunt et incerta omnia, nec dici possunt bona, quæ speciosa, sed fallaci voluptate, miseris,

mortales alliciunt : pecunia, dignitas, potentia, et alia id genus ; ad quæ tot homines inducti, cæca cupiditate obstupescunt : ista cum labore possidentur, cum invidia conspiciuntur, neminem non sollicitum faciunt, neminem bene felicem, neminem bene securum. Nullus stabili consistit loco, jactantur omnes, pendent, fluctuant, in alterutrum illiduntur : alii alios cadentes trahunt, alii aliis exitio sunt. Strages est ista, non vita, et coacervatio aliorum super alios ruentium. Respondeat sibi licet quisque ad votum, credatque voluptatem summum bonum, gloriam et seculi pompas et ultima vitia in summa felicitate ponat : omnia tamen humana brevia et caduca sunt, nec procedentia in partem aliquam temporis longioris : cito transeant, et immaturo citra incrementum termino concluduntur, ut nec illis diu stare contigerit. Etiam ad illa, quæ vetustate gloriantur, extendamus, si libet, ætatis nostræ metam, cujus medium pauci computant in annum centesimum : inde ducatur animus ad longissima et infinita ævi spatia ; hæc tempora, æternitati comparata, quam proportionem facerent, etiamsi nobis ætas annum millesimum indulgeret ? Quæ cum hujusmodi sint, exiguum istud et breve, quo cogimur ad morem aliorum vivere, ita totum negligentiae desidiaeque mandamus, ut id ipsum plane sit mori, quod vivimus. Humana enim per luxum et intemperantiam a pueritia vita diffluit, torpore iners, defatigata lasciviis, ambitione suspensa, mercandi cupida, vaga et inconstans et sibi displicens, quam undique vitia urgent, undique circumstant : nec eam bene collocari, nec ulli bonæ rei impendi, nec erigere vultum, nec attollere lumina in aspectum veritatis sinunt. Cogit tandem se miseram, fabricatos digitis suis adorare deos : gaudet ante inepta simulacra, ante inepta signenta, ante nefandissima monstra corpus inclinare captivum ; placetque statum sublimem ad cælum, et ad Deum suum vultum erectum, cum ceteris animalibus pronis ad terram situ vergente deprimere.

7. Huic porro vitæ in tanta tempestate, in tam reciproco mari, in procelloso pelago naviganti, nulla salus nisi jactura, nulla quies nisi naufragium, nullus portus nisi interitus est. Supersedendum ergo est omnibus illecebris sæculi et idolis errore humano adinventis : ad Deum eundum est, ad cœlestia intendendum : illuc intueri, illuc oculos erige, illuc suspensum pectus attolle : ne te ad pulvinaria mortuorum hominum sternas, ne ante creaturam in tuum conditam similitudinem cadas : serva dignitatem, serva sublimitatem, serva Dei similitudinem : tantus quantus es, persevera : talis sis, qualis a Deo factus es : respice te, fac sis tecum, redi ad animum : ut cognoscere Deum possis, te prius agnosce. Ille in se credentibus cælum patriam facit, super solem et stellas mansionem ædificat, ubi honores æterni sunt, gaudia infinita, pax sempiterna, quies perpetua : adhæc inestimabili charitate adoptat in filios homines, et quod solius ipsius est, participare eosdem facit divinitas nomen

et dignitatem. Ergo ab hoc exiguo et caduco temporis transitu, in illa toto nos demus animo, quæ immensa, quæ æterna sunt, quæ melioribus meliora : ad quæ nimirum sola Christi charitate deducimur, ubi nobis nulla sæculi diuturnitate interdicitur, ubi omnes admittimur, ubi non constringimur, non asserimur ; sed tuti, sed liberi, sed æterni liberi et aperto fruimur cœlo : ubi nos terror nullus invadet, non ira torquebit, non morbus affliget, non suspicio lacesset, non invidia insectabitur, non metus sollicitabit, non levitas inquietabit. An non, si bene æstimes, sola hæc nobis ipsa quodammodo æterni beneficii loca erepta, et ablata sortirentur ? Agedum, ex hodie magistratus, aut questionis aut tantum animi causa, duci juberet, ut primo virgis casus, inde ligatus ad palum, securi ferendam cervicem lictori exponeres, sicque, propinquis et necessariis, conjuge et liberis assistentibus, execrabile populo spectaculum dares, supplicationibus undique proreptione actis, parum succederet, quod inanis illius et ventosæ felicitatis in tanti terrore discriminia scires pondera, et eam ad omne vitæ tempus recoleres. Certe, si tum tibi possibile esset libere magnitudinem et illa fulgentia bona æstimare, lectos aureos, aureis mensas fulgentes vasis, suppellectilem grandem, servorum turbam, unguenta, coronas, odores, conquisitissimas epulas, quæ fastidienti gulæ a Gadibus, ab aurora, et ab ultimo portantur Oceano ; sentire utique dispungendo et recensendo omnes vitæ tuæ dies, nullum memoria dignum, sed omnes æque perditos, æque exitiabiles apud te resedissee ; magisque te miserum et infortunatum, quam Syracusanum illum, cujus impendere cervicibus, in illo tam desiderato apparatu, gladius a tecto demissus seia equina cernebatur.

8. An tu illos vivere putas, qui tetri, rabidi, et concitatissimi sunt impetu doloris, armorum, sanguinis, suppliciorum ; quorum est minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus, manus inquiete, color versus, suspicia crebra : micant oculi, horrent capilli, stupet spiritus, quatuntur labra, comprimuntur dentes ; qui pulsant humum pedibus, qui complaudunt sæpius manus, qui totum concitant corpus. fœdi visu, horrendi facie, omni denique irarum affectione deformes ? aut illis jure tuo vitam cedis, qui quorundam inhonorifico facto vel dicto moventur, si illorum sermonem superbus aliquis aversatus est aut palam risit ; qui si cum aliis ad cœnam non admissi sunt, aut si admissi, non in medio, sed in ultimo forte locati, si illis salutantibus mutuum salutationem non de industria salutatus non reddidit, serio ista fieri ad suam contumeliam credunt ? Quid de invidis censes, qui aliena felicitate tristantur, alienis malis delectantur, qui ut commodum aliquod consequantur, alios violent, naturæ leges invertunt, ab humanitate exeunt, et hominem ex homine tollunt ? Nonne hæc æterna miseria est, et inhumana voluptas ? Nec illos mortuos putas, quibus longæ paratæ opes, et rerum

abundantia, et magnificentia ælium regiarum semper timori sunt, ne tantos eorum apparatus, aut prætoris sævitia, aut aliqua intercedens culpa depilet? Exagitati etiam morbis doloribusque, quibus ferrum et ignis admovetur, quorum ossa frangi et lædi videmus, quorum venæ extrahuntur, membra amputantur, vivunt? Quid inconstantes illi, qui fluctuationem suam sistere nequeunt, qui tranquillitatem abhorrent, qui omni motu animi tumultuantur, quos penitentia cœpi tenet, incipiendi timor: infirmi ad omne tolerandum, nec laboris patientes, nec voluptatis: qui proposita sæpe mutant, et in eadem revolvuntur: qui quodammodo se fugiunt, qui nullum novitati locum relinquunt, quibus fastidio vita est et ipse mundus? Omnes profecto istos, in quos tam pestilentes affectus incurant, potius miseria mortuos, quam vivos, non immerito dixerim, præsertim cum ad votum parum detur, corporis custodia retentis, suis abuti voluptatibus, et ejectis super omne, quod dicitur miserum, miserabile, et irremediabile, sententia irrefragabilis sit illatura tormentum.

9. Retinendus est ergo in proclivi animus, et adversus ardua impellendus, non est dubium, quin ascendens nitatur: oblectari patientia, fortitudo, et perseverantia debent, ut ferentia pessimum hominem vitia subigant, utque tam claram et nitidam neque uno genere formosam, natam fastigia cœli transcendere, creaturam infernali præcipitio non condant. Eamus itaque perditum, quod melius et æquius est, sæculi voluptates; opibus vero, quæ verius occupationes sunt dicendæ, renunciemus: his enim admisis, bona omnia subvertuntur. Exigua porro sunt, quæ in tutelam hominis necessaria sunt, quæ desiderii corporis satis facere possunt: facili tegumento submovetur frigus, alimentis modicis fames sedatur et sitis: non est quod naturam accuses, passim quoque et omnibus locis jacent, quibus te nutrire potes. Quid denique tua intererit, si exquisitis artibus ventri serviatur et gula irrietur, stomachus impleatur? non diu ista fient. Hospitabundi hic, imo hospites sumus; in alieno manemus. Vis probare. Expecta parum, et parte luxuriæ et dilecti penitus oblivisceris hospitii. Corriganus errata, quibus satis indulsumus: redeamus ad limitem nostrum Christum, qui nos errare non patietur; in quo qui fortiter ambulat, non offendit; qui concitatius fertur, non labitur; in quo nullum velocitas patitur intervallum. Ecce militiæ supernæ adscriptos, ad donativa recipienda nos citat: ingentia sunt, ut diximus, et æque divina, quæ pro tanta nobis expeditione promittit: nihil frustra tentabimus, nihil prohibebimur. Omnia cedent, omnia obsequentur: ita quidem famulatum imperio, servitutem libertate, jam non mutandi mutabimus.

CAPUT III.

Gesta S. Lucii in pontificatu. Cœpta in eum persecutio.

10 Hæc cum a Lucio dicta essent, populus fre-

quens Christianam ad cœlum religionem attollere, nomina dare, fidem poscere, alii satagebant ante alios. Fideles vero non parvo in dies desiderio accendebantur ad mandandum ei pontificatum, quam primum Cornelio cœlum obtingeret: eum successione aptissimum, qui Romanum sacerdotium cum doctrinam virtutibus etiam administrare posset, acclamantes. Cornelio interea dum Martyrii laurea cœlo candida exhibetur, pontificii Maximi Lucius, omni Ecclesia annuente, potitur. Erat ei vetus opera, æs alienum pro eo, qui solvendo non erat, solvere; factioni prætorianæ privatum etiam intercedere, ut oppressos judiciis liberaret: misereri pupillorum, consolari afflictos, egentium providere inopiæ; advenam viduamque defendere. Illum enim Patrum nostrorum et memoriam et exemplar, Job virum fortissimum affectabat, cujus hæc et alia liberalissima verba de hujusmodi officiis eum Scriptura docuerat: Salvabam pauperem de manu potentis, et adjuvabam pupillum, cui non erat adjutorium. Os viduæ me benedixit, et indutus eram iudicium, et circumdatus æquitate: ego eram oculus cæcorum et pes claudorum: ego impotentium pater, examinabam causas sine exceptione et confringens injustorum molas, auferebam rapinas de mediis dentibus eorum.

11. Cumque totus ad hæc eotenus immigraret officia, ut via satis otii suppeditare aliis instituta pietatis ac religionis posse putaretur; ita tamen aurea idem statera summam rerum erat solutus examinare, ut æque in alteram partem magna cum admiratione omnium mentes et oculos flecteret. Septem nimirum Antistites, quasi artifices et vite humanæ custodes (sic enim decebat ut suum habitatorem Paraclitus, donorum suorum re et numero potentem, ostenderet) lege magistrante, consecravit: quibus pectusculum et separationis brachium dexterum obtingeret, ut sacerdotes essent, ut ad Dominicum altare ascenderent, ut sacrificium salutare offerrent: qui essent pleni scientia, pleni diligentia, pleni magnitudine, pleni fide, pleni omni divina intelligentia, imo pleni omnium virtutum Dei. Hos denique opportunissimo munere ad audiendum causas in iudicii ac defensionis possessionem constituit, ut in Ecclesia, doctrinæ verbo, sollicitudine multa, vigiliarum labore peccantium benevolentiam sibi conciliarent; ducturi eos potius illum sequi tramitem, per quem possent ad veri Dei notitiam, unde discessum fuerat, pervenire. Tales quippe antistites, Præsal præsulum, pontificum Pontifex, Sacerdos sacerdotum, principum Princeps, Rex regum, Dominus dominorum ad ferenda vasa Dominica probat, nihil remissum, nihil dissolutum habentes, nullum animæ, nullum corporis lapsum extimescentes, ut sint sancti corpore et spiritu, ut magni vocentur in regno cœlorum. Neminem ergo ex his communem (essent enim multorum) sed solius Dei, ut separata pars sacrificii ostendebat, esse Lucius voluit: nec hos equidem ad bellum ire, nec in hostem pugnare, sed cum Moyse elevatis manibus orare, ut, donec

orationi vacarent, de invisibili hoste triumpharet A populus, ut pessimos Amalecitas, dæmones scilicet, ab ipsa procul statione submoveret; ne, si desisterent, manusque dirmitterent, fundi se victores a victis, redintegratis iterum legionibus, persentirent.

12. Servabatur præterea apud eos, in sacrosanctis ministeriis singulari apparatu exsequendis, constitutionis ecclesiasticæ mos antiquus: nam et ministrorum constipabatur magna quidem et felici frequentia, cum esset ad divina secreta solemniter accessus; et legalibus indumentis, quæ possent inaugurato pontifici obvelata facie lituum exprobare (1) vel coronam, etsi mentis habitu ornatori insigniebatur. Advenit etiam vir studiosissimus vestem illis omnibus, ut oblectamento luminum et diligentia cresceret, meliorem, cui nomen dalmatica (2) est: B quæ cum per se, tum ex dignitate sacerdotii, pretiosior toga picta, palmata (5) tunica, purpureoque sagulo (4) clavato fibulis aureis apparebat. Huiusmodi autem utendi levitatis etiam potestatem fecit. Ita vir singularis, non modo virtute, constantia, et gravitate, verum ornamentis insignibus præditus, cum illo stipatore suo senatu, ante res divinas et cæremoniarum sacra, de sacratis legibus, de tabulis Testamenti, de privilegio Evangelii sitientibus populis daturus vitæ fluentia procedebat: ut auctoritatem indumenta pontificalia, fidem sacri verbi copia faceret, dum civitatem fractam malis, abjectam metu, debilitatam luxuria, ad spem cœlestis dignitatis et libertatis certat erigere. Sic profecto, quod mirabile videri potuerat, diuturno labore religio inter ipsa scelera valuit, ut legitimis verbis, sermonibus liberis, Christi nomeu et fides vicatim tota Urbe celebraretur.

13. Ad hæc pontifices Capitolii, gregales dæmonum, procella patriæ, turbo pacis, tempestas otii, omne scelus, omne nefas, omnem discordiarum impetum, omnes denique invidiæ faces et odii venenati tela nefaria temere turbulenti, per vim atque furorem in præsulem Lucium intorquebant: qui de repente tota Urbe sui juris fanaticos, omnium delubrorum quisquilias, ad conjurandum in profes-

rum et rostra populares quosque, ut ejus sceleris homines, quanto valerent studio, convenirent, eosque vel acerrimis stimulatos odiis, vel datis opibus acceptos, ad huiusmodi quæstionis præsidium compararent. Ex his autem instructis testibus, et accusatoribus institutis, prorumpunt in curiam, vociferante, quidem multitudine, se venisse interpellatos cæsarem ac senatum: dicunt causam fero minuendam penitus majestatis et tollendæ reipublicæ, nisi provisum extemplo fuerit: propterea supersedendum aliis omnibus oportere, et conjugibus et liberis, aris atque focis, maximeque diis immortalibus consulendum, cavendumque ne, cum improvisos ruina præceps involverit, frustra dii implerentur: C qui quantum infesti sunt eorum sacra violentibus, tantum etiam ulcisci nolentibus. Hæc vox non modo senatui et cæteris dignitatibus, sed Urbi et ipsi cæsari, pavore incusso, animi fortitudinem expectoravit: statimque illis, ut libere quæ vellent, dicerent in Jovis atrio, faciunt potestatem. Senatu dato, maximus ex his, et dignitate et natu: « Utar (i.QUIT) meo jure dicendi, Cæsar, pace quidem tua et magistratus, quod Jupiter optimus maximus hac in æde primo pontificibus et regibus, dein consulibus, tandem vobis privato creditur auctoramento cessisse: neque enim sententia mea aliter contra vos, quam pro vobis dicta, fas est indignari, quos recenti beneficio in collegium nostrum admissos instituendi corrigendique auctoritas nobis vetusta subegit. Sed liceat stomachari ferreque acerbè, dummodo tam miserabili jactura labefactari rempublicam taciturnitate non patiar, dummodo ejus, recte si dici possunt, conservatores, desidiæ accusem: dummodo divinarum religionum interpretes non tantum voce, verum omni virtute animi et corporis, deorum immortalium fidem ab improbis atque furiosis hominibus oppressam, desertam, ac perditam tuear: quia talia negligentibus, ut inferentibus cœlo lucem, contra ignea jacula non erit posse diuturna impunitate muniri. . .

Reliqua in manuscripto non habentur.

(1) Id est efficere ut papa Romanus sic indutus nihilo inferior quoad ornatum videretur pontifici maximo idolorum: Pontifices autem profanos illos D xummi, statuæ aliæque ejusmodi antiquitatis Romanæ monumenta exhibent velato capite per posteriorem togæ partem sursum attractam: eadem lituum, seu baculum auguralium, sæpe representant, pontificum gestamen; item coronam; quamvis pro hac in ms. potius legi videatur *cornu*, cujus non video quis fuerit in sacris usus.

(2) Ea tunica manicata est; cujus et nomen et usum voluit e Dalmatia fluxisse: hac uti solitum Pertinacem imperatorem scribit Dominicus Magrus in nolita vocabulorum ecclesiasticorum. Et primo quidem, inquit Walefridus Strabo apud Octavium Ferrarium lib. 1, De re vestiaria, cap. 39, *Sacerdotes dalmaticis ante casularum usum induebantur. Postea vero cum casulis uti cœpissent, dalmaticas diaconibus concesserunt: siquidem Silvester ordinavit ut diaconi dalmaticis in ecclesia uterentur*, ut ait idem: ut autem uti possent Lucius indulserat tantum: nam hic

dicitur eam vestem Sacerdotibus advenisse. Cæterum hanc concessionem soli Romano clero factam ex S. Cæsarii Arelatensis Actis colligimus, *cujus Diaconos Symmachus pontifex, præclara meritorum ejus dignitate commotus, perinde ac Romanæ Ecclesiæ diaconos dalmaticis uti voluit.*

(3) Agit de his prædictis Ferrarius lib. 11, cap. 8, suntque triumphales vestes: et *toga quidem picta, quæ nunc dicitur*, inquit apud Sextum Pompeium Verrius Flaccus, *purpurea antea vocitata est, eaque erat sine pictura: hanc autem, ait Plinius, ac facere Phryges docuerunt, ideoque Phrygiones appellati sunt: et quidem auream hanc picturam fuisse tum ex aliis multis locis ostendi potest, tum ex illo Ausonii ad Gratianum longe clarissime: Hæc est picta ut dicitur vestis, non tam auro suo quam verbis tuis.*

(4) Sic dictam Festus ait a clavorum magnitudine, quod nempe latis clavibus ad instar palmæ manus distincta esset; deinde a genere picturæ, quod palmas intextas haberet. Servius autem ad xi Æneid. quod eam mererentur, qui palmam de hostibus reportassent.